

Vajda András

Emlékversírás és emlékvershasználat a Maros megyei Sáromberkén

Az emlékversírás hagyománya

Vasvári Zoltán definíciója szerint az emlékverses füzet „mint jelenségkomplexum a nem-folklór jelentkezése folklórszerű megnyilvánulásokban és szabályszerűségek alapján a folklór a nem-folklór határterületein”.¹ A kutató szemléletében az emlékverses füzetet a „kollektív és anonim alkotás és terjesztés” és „a variánsok egymás mellett élésének kritériumai” határozzák meg, ahol „az első kritérium fennáll még akkor is, ha tudjuk, hogy a szövegek egy részének eredeti szerzője (költő, gondolkodó) megállapítható”.²

Az emlékkönyv története közel fél évezreden át következő nyomon. Előzményei közé tartozik az úgynevezett *album amicorum*, melyekben külföldön tanuló diákok gyűjtöttek össze emléksorokat diáktársaiktól és tanáraiktól. A kifejezés már a 13. századi szótárakban is előfordul.³ Ezeket a díszes kivitelezésű albumokat hivatásos mesterek készítették el megrendelőik számára, egyúttal mintát szolgáltatottak a későbbi korok emblémaanyagához.⁴ A bejegyzések antik szerzőktől és a bibliából vett idézetek voltak, többnyire latin vagy görög nyelven íródtak. Ezeknek az albumoknak a klasszikus korszaka a 17. és a 18. század első fele, de a szokás már ebben az időszakban is terjedni kezd az alsóbb rétegeknél is. A szokást átvették a vándorló kereskedők, tehát ez egyszerre több csatornán át is eljuthatott a polgárság körébe.⁵

A 18. században a polgári emlékkönyv általánosan elterjedt, de igazi virágkorát a 19. század elején, a szentimentalizmus és a biedermeier korban éri meg. Az emlékkönyv családi tárgyá, az intim családi szféra és a társaság tagjai közötti kommunikáció sajátos eszközevé vált. Népszerűségét az irodalmi párhuzamok is bizonyítják: olyan jelentős költők, mint Goethe, Heine, Puskin vagy nálunk Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, Arany János is írtak

Vajda András (1979) – néprajzkutató, PhD, A Hagyományos Kultúra és Művészeti Oktatás Maros Megyei Központja, Marosvásárhely, vajdandras@yahoo.com

A tanulmány véglegesítésekor az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjában részesültem.

¹ Vasvári Zoltán: *XX. századi emlékkönyvek komplex folklorisztikai elemzése. (Példa a folklór továbbélésére nem-folklór körülmények között)* Magyar és Összehasonlító Folklorisztika Doktori Iskola, ELTE, Bp. 1998. 1. Kézirat.

² Vasvári Zoltán: „Hallgass a szív szavára.” *Emlékversek funkcionális használatban parasztságunk kezén.* = *A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve. 7. Írás, írott kultúra, folklór.* Szerk. Keszeg Vilmos. Kvár 1999. 119–129.

³ Vasvári: *i.m.* (1998) 10.

⁴ Verebélyi Kincső: *A szépírástól a képirásig. Jegyzetek a magyar népi grafika válfajairól.* Népi Kultúra–Népi Társadalom XVIII(1995). 228–234.

⁵ Keszeg Vilmos: *Szolgálatban – az emlékvers.* = *Uő: A folklór határán. A népi írásbeliség szerves műfajai Aranyosszéken.* Kriterion Könyvkiadó, Buk. 1991. 73; Vasvári: *i.m.* 11.

emlékverseket ismerőseik albumaiba.⁶ Az emlékkönyv az I. világháború kitöréséig – a leveleskönyvek és a vendégkönyvek mellett – a társasági tárgyi kultúra speciális darabjai voltak és maradtak. Ebben az időszakban nyerte el feminin jellegét. Így az emlékkönyv eredeti funkciója, a híres emberrel való találkozás dokumentálása elhalványult, helyére az összetartozás kifejezése került. Ezzel pedig lényeges változások következtek be az emlékverses füzetek tartalmát illetően is: míg a 16 században latin és görög szerzőktől származó idézetek kerültek a könyvek lapjaira, addig a 19. századtól kezdődően az idézetek szerző nélkül, gyakran módosítva kerültek bele a füzetekbe. Ekkor alakult ki a népi környezetben ma is használatban lévő emlékszövegek jelentős hányada.

Az emlékkönyv vagy emlékfüzet a népoktatás és a polgári kultúra életmintáinak szélesebb körben való elterjedésével épült be a paraszti kultúrába is. A 20. század első felében még a felnőttek vagy a szolgálatukat teljesítő katonák is vezettek emlékes füzetet, a század második felétől viszont a használat terén erőteljes társadalmi regresszió figyelhető meg: bár az emlékverses füzetek száma továbbra is magas, ezek használói és készítői leginkább az általános iskola tanulói köréből kerülnek ki. Élettere a diák- és gyerekfolklór területére vonul vissza. A társadalmi szinten és a használat szintjén lezajlott elmozdulással együtt az emlékvers komolyságából is sokat veszített. Egyre több a tréfás megfogalmazás, a már-már pajzán humor.

Az emlékversek kutatása a magyar folklorisztikában

Az emlékversek használatának intenzitásáról csak elszórt adataink vannak. Keszeg Vilmos Torda környékéről 52 füzetet gyűjtött össze, ezekben összesen 2404 szöveg 3271 alkalommal fordul elő. A füzetek közül csupán 2 származik a 19. századból, 12 készült 1901–1950 között, 13 1951–1970 között és 25 1970 után. A 19. századi két füzet 46 szövege 43 személytől származik, az 1901–1950 között készült füzetekben 502 szöveg található, az 1951–1970 között keletkezettekben 277 személytől 631 szöveg olvasható, az 1970 utáni füzetekben pedig 1469 szöveg található 2234 bejegyzésben.⁷ Palkó Attila és Zsigmond József magyarói népköltési gyűjtésében 39 emlékvers olvasható, Enyedi József Hajdúhadház népköltészetét bemutató kötetébe 561 szöveg került.⁸ A Kriza János Néprajzi Társaság adattárában található Mátyás János (1943) sorkatonaság alatt készített emlékverses füzete, mely 149 szöveget tartalmaz. Egy rigmányi férfi (1952) emlékverses füzete 24 oldalnyi verset tartalmaz.⁹ Ugyanakkor az egyes közösségekben hozzá kapcsolt kulturális értékeket az is jól jelzi, hogy az emlékverseket hosszú időn át megőrizték. Egy 23 éves várvölgyi asszony az 1974-ben megrendezett Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra 200 emlékverset is beküldött, az 1998-ban szervezett önkéntes néprajzi gyűjtőpályázatra a téglási Molnár János szintén több emlékverset küldött be.¹⁰

⁶ Keszeg: *i.m.* 73; Vasvári: *i.m.* 12.

⁷ Keszeg: *i.m.* 73–194; Keszeg Vilmos: *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Egyetemi jegyzet. BBTE–KJNT, Kvár 2008. 214–222.

⁸ Vasvári: *i.m.* 120.

⁹ Keszeg: *i.m.* (1991) 221–222.

¹⁰ Vasvári: *i.m.* 120

Az emlékkersek fejlődéstörténetét összegezve Vasvári Zoltán azt írja, hogy bár számos tényező kölcsönhatása során fejlődtek ki, „formájukban, de tartalmukban is alig változtak az elmúlt évszázadok alatt, ugyanakkor a hagyomány megszabta kereten belül tág keretet biztosított a változások létrejöttéhez. A műfaj hosszú századokon keresztül való szívós továbbélésének magyarázata éppen a kötött és rugalmas szerkezeti és tartalmi elemek szerencsés összekapcsolódásában keresendő.”¹¹

Az emlékkersek, az emlékkeres füzetek, valamint az emlékkerírás kutatása viszonylag rövid múltra tekint vissza. Keszeg Vilmos 1991-ben közölt egy hosszabb tanulmányt, melyben az 1980-as évek közepén, Tordán és környékén végzett kutatás eredményeit összegezte. Tanulmányába az emlékkeres füzetek morfológiai modellje mellett az emlékkersek tartalmi jegyeit, motívumkészletét, stílári sajátságait, szöveg és kép viszonyát, az emlékkerírók társadalmi pozícióját, valamint az emlékkerírás rítusait elemzi.¹² Egy másik tanulmánya pedig az emlékkeres füzetekben megjelenő vallásos témákat és funkcióikat tárja fel.¹³ Ezeknek a tanulmányoknak az ösztönző hatására Vasvári Zoltán végezte el a 20. századi emlékkerönyvek komplex folklorisztikai elemzését.¹⁴ Emellett két rövidebb tanulmányt közölt az emlékker funkcionális használatáról, valamint műfaji előzményeiről és kapcsolatairól.¹⁵ Kutatásának eredményeit összefoglaló munkája 2009-ben látott napvilágot¹⁶

Sáromberke: társadalmi-gazdasági kontextus

Sáromberke a Maros középső szakaszának dombok által övezett széles völgyében terül el, a Marosvásárhelyt Szászrégennek összekötő 15-ös országút mentén, két km hosszúságban, az előbbtől 14, az utóbbtól pedig 18 km távolságra. Az 1886-ban megépült, Dédát Székelykocsárral összekötő 405-ös vasútvonal szintén érinti a települést, és ez a közelben lévő városokkal és a külvilággal történő kapcsolattartást lényegesen megkönnyíti, a kapcsolat(ok) minőségét befolyásolja. A települést az egykori Torda megyéből 1877-ben Maros-Torda vármegyébe bekebeleztek be, ma Maros megye részét képezi. Kulturális (néprajzi) sajátosságait tekintve a Mezőség és a Székelyföld közötti határzónában található, kultúrája a kettő közötti átmenetet képezi.

Státusát tekintve a romániai településrendszeren belül a legalsó szinten található falvak sorába tartozik, melyek nem rendelkeznek önálló jogi személyiséggel. Területi-adminisztratív szempontból – további hat településsel együtt – Nagyernye községhez tartozik. Népesség szempontjából a közepes méretű falvak közé sorolható, fizionómiai szempontból (forma, a belterület szerkezete, textúra) pedig elágazó, alaprajzát tekintve lineáris, utcára szervezett

¹¹ Vasvári: *i.m.* 17.

¹² Keszeg: *i.m.* (1991) 73–194.

¹³ Keszeg Vilmos: *Vallásos téma az aranyosszéki emlékkeres füzetekben.* = *Népi vallásosság a Kárpát-medencében.* II. Szerk. Lackovits Emőke. Veszprém – Debrecen 1997. 419–425.

¹⁴ Vasvári: *i.m.*

¹⁵ Vasvári Zoltán: *Az emlékkerönyvszöveg. Egy elevenen élő „diákműfajról”.* Magyartanítás 1996. 5. sz. 18–21; Vasvári: *i.m.*

¹⁶ Vasvári Zoltán: *Emlék, emlék, miért kísérsz? Tanulmány a XX. századi emlékkernyvkultúráról.* Ad Librum, Bp. 2009.

szalagtelkes településnek mondható: a gazdaságok szorosan egymás mellett sorakoznak a települést észak–dél irányban átszelő országút két oldalán.

A lakosság foglalkozási szerkezetét alapul vevő funkcionális osztályozás szerint vegyes (komplex) funkciójú településnek nevezhető; az 1960-as évektől az ingázó szakunkások, valamint a szolgáltatóipari szektorban dolgozók száma fokozatosan emelkedett az agrárszektorban dolgozókkal szemben. Nemzetiségi összetételét tekintve a települést zömében magyarok lakták, és ezt a hangsúlyosan magyar jellegét mind a mai napig megőrizte.

1. táblázat. Sáromberke népességének és etnikai szerkezetének alakulása

Év	összesen	román	magyar	német	egyéb, összesen	zsidó	cigány
1850	618	72	452	0	94	0	94
1880	933	16	752	6	159	0	0
1890	968	11	933	8	16	0	131
1900	1003	17	979	7	0	0	0
1910	1030	43	970	17	0	0	0
1920	1017	28	988	0	1	0	0
1930	1071	65	997	7	2	0	0
1941	1084	29	954	4	97	1	95
1956	1271	23	1248	0	0	0	0
1966	1949	166	1772	11	0	0	0
1977	1816	167	1626	5	18	0	18
1992	1692	159	1459	1	73	0	73
2002	1648	75	1539	0	34	0	33

Forrás: Varga E. Árpád.: <http://varga.adatbank.transindex.ro>, Népszámlálási adatok, 2002. március 18. Nemzeti Statisztikai Hivatal (INS), Bukarest.

A település lakói a múltban alapvetően agrártevékenységet folytattak, de mivel a létfenntartás forrásául szolgáló földterület nem túl nagy kiterjedésű, és a lakosság ennek is igen kis részét birtokolta, a fő jövedelemforrást az állattartás (elsősorban szarvasmarha) biztosította. Ugyanakkor már a 18. századból vannak adatok arra nézve, hogy a helységben pálinkafőzéssel, italméréssel és áruszállítással (fuvarozás, tutajozás) is foglalkoztak. A jobbágyfelszabadítás, valamint az 1854. évi császári rendelet nyomán végbement tulajdonviszonyi változások, illetve a településen és környékén beindult iparosítás, valamint a közlekedés fejlődése a gazdasági szerkezet változásához és egyben a hagyományos paraszti társadalom lassú bomlásához vezetett. Annak ellenére, hogy fokozatosan gyarapodott azoknak a száma, akik a földművelés mellett ipari munkát vállaltak, a falu a 20. század közepéig alapvetően önellátásra termelő, agrártípusú település maradt, és az iparban vagy a szolgáltató szektorban dolgozók is rendelkeztek földterülettel, tartottak állatokat. A 20. század végétől kezdődően ezek a mezőgazdasági tevékenységet kiegészítő tevékenységként, mintegy második műszakban végző

családok életmódjukat városi (kertvárosi) mintákhoz igazították, és fokozatosan lemondtak a mezőgazdasági tevékenységekről.

Emlékfüzetek és emlékversírás a sáromberki társadalomban

Az elemzés során felhasznált emlékverskészlet kilenc személy nyolc füzetéből, két füzetredékéből és több önálló lapra írt szövegéből tevődik össze.

Az első emlékverses füzet 1924–1927 között készült. Méretei: 18,5 x 11,5 x 20 cm. A külső borítóval együtt 55 lapot tartalmaz, a bejegyzések a második lapon indulnak. A füzetben 11 bejegyzőtől (két bejegyzésnél nem szerepel név) összesen 21 emlékvers olvasható. A bejegyzések zöme (18) Budapesten, két bejegyzés Gödöllőn, illetve egy Rákospatakon készült. A bejegyzések éves eloszlása a következőképpen alakult:¹⁷

2. táblázat. Az emlékverses füzetben található bejegyzések éves eloszlása

Év	Hónap	Vers	Bejegyző
1924	május	4	3
1924	június	2	1
1924	november	8	4
1925	január	1	1
1925	május	2	1
1927	június	2	1

A füzet jelenleg Kádár Erzsébet tulajdonát képezi. Ez az emlékes füzet nem illeszkedik szervesen a többi közzé. Tulajdonosa csak élete utolsó éveiben élt Sáromberkén, rokonai gondozásában. Emlékverses füzete így került a településre. Az, hogy Kádár Erzsébet és leánya a füzetet tulajdonosának halála után is megőrizte és 2001-ben egy néprajzi-helytörténeti kiállítás szervezése alkalmával közzétett felhívást követően maga ajánlta fel kiállítás céljára, jelzi, hogy a család nemcsak megőrizte, de kulturális szempontból értékes tárgyként tartja számon az emlékverses füzetet. Mint ilyen az emlékvers használatához és megítéléséhez szolgált adalékokat.

Egy másik emlékverses füzet a sáromberki Berekméri Mária (1931) tulajdona. Az emlékkönyv megkezdésének időpontja, az első oldalon található bejegyzés szerint 1943. december 6-a. A könyv méretei: 185 x 120 mm. A kemény kartonborítójú, kötött füzet borítója enyhén megrongálódott, ami az intenzív használatnak tudható be. A fedőlapot leszámítva összesen 36 lapból (72 oldal) áll. A füzetet az első bejegyzés tanúsága szerint tulajdonosa édesapjától kapta ajándékba. Az emlékkönyvbe 44 bejegyző összesen 86 bejegyzést tett. A füzetet 1952-ig használták intenzíven, de ezt követően is készült három bejegyzés. 1967-ben a tulajdonos kisebbik fia (1957) két helyen jegyezte be ugyanazt a szöveget, később pedig unokája (1976) írta be nevét a társas lapra. Ezenkívül a füzet még tartalmaz 21 rajzot, 2 szövegkeretet és 2 titkot. Az emlékversek éves eloszlása a következő táblázatban összegezhető:

¹⁷ Három bejegyzésnél nem szerepel semmiféle időmegjelölés.

3. táblázat. Berekméri Mária emlékverses füzetében található bejegyzések éves eloszlása

	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1967	é.n.
I.												
II.			7									
III.		1	1			1			3			
IV.				1	1							
V.				3								
VI.												
VII.			3				2	1	1			
VIII.			1			1	2	1				
IX.	1					2						
X.												
XI.	3					4				6		
XII.	8		1		4						2	
h.m.n.		1				1						25
88	12	2	13	4	5	9	4	2	4	6	2	25

Mózes Mihály a háború alatt vezetett emlékes füzetet. Az emlékverseket, hazafias és szerelmes dalokat, valamint átköltéseket tartalmazó füzet lapjaira esett szét, számos megmaradt lapja is töredékes. Szerkezetére csak következtetni lehet. Ugyanakkor ebből az időszakból tíz különálló, különböző formájú és eredetű lapra írott emlékvers, vers és dal is fennmaradt. A szövegek felett a *dal*, ritkábban az *emlékvers* felirat található, az egyes szövegeket egymástól vonal, szaggatott vonal vagy a más szó választja el. A szövegek szerzőjét minden esetben nehéz beazonosítani, de az biztos, hogy az emlékversek egy részét (8 szöveget) Mihály testvére, Jenő írta 1942. március 30-án. A feldolgozás során a különböző lapokon összesen 87 teljes vagy töredékes szöveget azonosítottam. Ezek közül 63 emlékvers, 21 dalszöveg és 3 verses levél. A legkorábban keltezett emlékversek 1939. december 4-én íródtak, szerzőjük Mózes Mihály, a legutolsó keltezés 1942. március 30-áról való, és Mózes Jenőtől származik (4. táblázat).

Mózes Ferenc szintén a katonaság ideje alatt vezetett emlékverses füzetet. Egy 14,5 x 10 cm-es notesz lapjaira másolta le 109 emlékvers és 41 ének, valamint a csók 32 törvényének szövegét. Az emlékversek a füzet lapjainak *a* oldalára vannak jegyezve, míg az énekek a *b* oldalára. Ahol az ének szövege nem fért ki egy oldalra, ott a szöveg két oldallal tovább folytatódik. Mindebből arra lehet következtetni, hogy az énekeket később jegyezték be az énekesfüzet üres oldalaira.¹⁸ A füzet 48 lapot tartalmaz, de láthatóan több lapja is hiányzik. Az emlékversek között egyetlen egy van keltezve, ez egy katonatársától származó pár soros román nyelvű bejegyzés. Emellett két, az előbbivel azonos formátumú füzet lapjaira 26 (19 + 7) ének és egy titkos ábécé van lejegyezve. Az egyik füzet-töredék 20 lapot, a másik ötöt tartalmaz. Az énekek

¹⁸ Egyébként a többi füzet esetében is megfigyelhető, hogy a bejegyzéseket előszeretettel készítik a lapok *a* oldalára. Arra, hogy az emlékverses füzetbe utólag dalszövegeket is bemásolnak, szintén van példa.

zöme (18 + 4) az 1950–1960-as évek nótáiból és slágereiből való,¹⁹ de van közöttük három a világháború idejéről származó katonadal²⁰ és egy népdalszöveg²¹ is. Ez későbbi bejegyzés, amit az eltérő íráskép is jelez.

4. táblázat. A Mózes család irattárában található emlékkersek

a lap mérete	szerző	kelt	emlékvers	ének	verses levél	megjegyzés
32,5x18,5 cm	-	-	25	-	-	
25,5x31,5 cm	-	-	-	3	-	
21x30 cm	-	-	-	1	-	Egy a katonák rendfokozatát is tartalmazó névsor van a hátoldalán
23,5x15 cm	Mózes Mihály	-	14	-	-	két lap, a második lap fele hiányzik
19,7x15,7 cm	Mózes Mihály	-	5	-	-	
21x15 cm	-	-	1	-	-	
21x15,5 cm	Mózes Mihály	+	6	16	-	Katonai tanulófüzet oldalain vannak, összesen 24 lap, több belőle csonka
21x15 cm	Mózes Jenő	+	8	-	-	1942. 3. 30.
21x15 cm	Mózes Mihály	-	-	-	1	Az anyjától kapott levél hátlapjára írta
16,7x16,7 cm	Mózes Mihály	+		1	2	
21x12 cm	Mózes Mihály	+	4	-	-	1939. 12. 4.
Összesen			63	21	3	

A Berekméri család irattárában egy második emlékkeres füzet is található. Méretei: 14,5 x 10 cm. A füzet a sorkatonaság alatt készült, tulajdonosa Berekméri György. Kettő kivételével tőle származnak a bejegyzések is, ez utóbbiakat Berekméri Mária írta évekkel később. A katonaság alatt 35 piros golyóstollal írott, az utolsó kivételével gondosan számozott dal és egy prózában írott *emlék* található a füzetben. Az első bejegyzés 1950. január 1-jéről, az utolsó 1951. május 24-éről származik. 2 Bukarestben, 19 Bräilában és 13 Buzăuban íródott, a többi esetben a helyszín nincs megjelölve. A füzetben található 35 kék színű golyóstollal írt *B Gy* monogrammal szignált, keltezetlen emlékker, melyek az írásképből ítélve szintén ebben az időszakban készültek. Egy ének, szintén kék színnel van írva. Az alatta található keltezés szerint 1962. március 17-én íródott Sáromberkén. A füzetben emellett található hét másik dal szövege is, ezeket Berekméri Mária jegyezte le. Kettő ceruzával íródott, öt pedig golyóstollal, ez

¹⁹ *Nem fog téged senki úgy szeretni; Sötét erdő sűrűjében kakukk madár hallik; Csinibaba; A strandoló kislány; Tűzpiros virág; Valaki vár; Túl szép, amit te mondasz; Oly távol; Ezüst gitár; Nincs nálam boldogabb; Talán egy perc alatt; Téged várlak; Virágos kert az én szívem; Reszket a Hold; Megáll az idő; Összecsendül két pohár; Szeretni kell; Veled is megtörténhet egyszer.*

²⁰ *Valahol az orosz fronton; Égbe nyúló havas alján; Messze távol a hőmezőn, hol a szél muzsikál.*

²¹ *Sárgát virágozik a repce.*

utóbbiak az 1990-es évek végéről származnak. Az utolsó oldalon pedig gazdasági feljegyzések találhatók 1962 augusztusából.

Kristóf István (1952) emlékverses füzeté 1965-ben készült. A füzetben 35, osztálytársai által jegyzett, valamint 5 általa lemásolt emlékvers szövege található. Ezeket később, 1972-ben jegyezte fel a füzetbe. Az emlékversek mellett 9 esetben rajz, 3 esetben keltezés, 1 esetben titok és 15 esetben névalírás is található. Az emlékversek alatt található névalírás alapján az derül ki, hogy egy-egy személy több helyen is készített bejegyzést a füzetbe, a 15 névvel ellátott bejegyzés ugyanis mindössze 5 személytől származik.²² A füzetben található a csók törvénye, valamint társas lap is. Ez utóbbin hét név (Vajda Ferenc, Kristóf István, Aurariu László, Nagy Csilla, László Mária, Boczog Katalin és Varró Hajnal) szerepel. A füzet üres lapjaira utóbb 8 dalszöveget másolt be a füzet tulajdonosa.

Kristóf István lánya, Éva (1978) az 1990-es években vezetett emlékverses füzetet, kettőt is. Az egyik az emlékverses és *kérdéses* füzet ötvözete. A füzetben 18 kérdés és 45 emlékvers található. A kérdések sorrendben a következők: 1. Hogy hívnak? 2. Hol laksz? Pontos címed, 3. Van telefonod? Hány a száma? 4. Van kedvesed? 5. Hogy hívják? 6. Hány éves ő? 7. Hány éves vagy? 8. Melyek a kedvenc színeid? 9. Melyik sportot kedveled? 10. Kik a kedvenc éneke-seid? 11. Milyen éneket szeretsz? 12. Milyen a szemed? 13. Milyen filmeket szeretsz? 14. Hol szeretsz sétálni? 15. Milyen együtttest szeretsz? 16. Írj egy emléket! 17. Mi a foglalkozásod? 18. Bezáró szó. A kérdésekre 10-en (9 lány és egy fiú) válaszoltak. Az emlékversek mellett 7 esetben szerepel név és 3 esetben társul rajz, illetve titok hozzájuk, keltezés nem található egy esetben sem. A füzet társas lapot is tartalmaz, itt 9 név²³ szerepel. A társas lap szerint a bejegyzések 1989. december 28 és 1991. február 26 között készültek. A bejegyzők zöme mindkét esetben az osztálytársak közül került ki, emellett közeli barátok (2) és rokonok (1) szerepelnek.

A második füzetet 1992-ben nyitotta meg, ebben 150 emlékvers található. A füzet egy-egy oldalára több, akár 4-5 szöveget is bejegyeztek. Az így kialakult emlékversfüzerek alatt 41 alkalommal szerepel a bejegyző neve.²⁴ A szövegek mellett 31 alkalommal színes rajz is található, további 5 alkalommal a rajz önállóan szerepel. De sok esetben a verseket bevezető *emlék* felírat is annyira díszített, hogy már-már a rajzhoz áll közelebb. A füzetben emellett 5 titok és társas lap szerepel. A társas lapon 11 név olvasható.²⁵ A bejegyzők közül 11 lány és csupán három fiú, 4 kivételével mind a füzet tulajdonosának osztálytársai.

A bemutatott emlékverses füzetek készítői és használói leginkább két társadalmi kategóriához kötődnek. Az egyik a katonai szolgálatot teljesítő, az otthontól hosszabb időre elszakadni kényszerült férfiak, a másik pedig az általános iskolai tanulók. A bejegyző közösség homogén, egyazon generáció, csoport tagjai közül kerülnek ki. Ezalól csak a Berekméri Mária füzeté képez kivételt. Az ő füzetébe rokonai (5) és a nagyapja könyvelői tevékenységét ellenőrző, Hádor Tibor szövetkezeti körzetvezető is írt emlékverset. Ez utóbbi a használt időkeretei szempontjából is kivételnek számít. Míg a többi emlékverses füzet csupán egy-két évig vagy a katonai

²² A bejegyzések készítői: Jutka 6, Marika 3, Zsuzsi 1, Ibi 2 és Kati 3.

²³ Nagy Domi, Balogh Júlia, Katona Réka, Fazakas Tünde, Simon Lea, Vajda Hajnal Katalin, Kristóf Imola, Vajda Kinga, Csoma Annamária.

²⁴ Melinda 16, Anus 12, Imola 15, Kati 23, Tünde 14, Domi 2, Erika 4, Ildi 11, Imi 2, Zita 5, Réka 14, Andris 8, Kinga 8, Csilla 10 alkalommal.

²⁵ Balogh Júlia, Farkas Csilla, Vajda Imola, Szántó Anna, Simon Lea, Katona Réka, Vajda Kinga, Fazakas Tünde, Vass Melinda, Bajkó Erika, Vajda Hajnal Katalin.

szolgálat időszakában volt használatban, addig a Berekméri Mária füzetébe tíz éven át rendszeresen készítettek bejegyzéseket. A füzet használata csak akkor szűnt meg, amikor Berekméri György udvarolni kezdett a füzet tulajdonosának. Az utolsó bejegyzések tőle származnak.

A településen a korszakonként változó kulturális, illetve politikai környezetben, valamint a különböző korosztályoknál és/vagy társadalmi csoportoknál eltérően alakult a füzetek használata. A katonaság alatt készített füzetekbe a tulajdonos maga jegyezte fel az emléкverseket. A feljegyzéseknek unaloműző funkciója volt, ahogy ezt több bejegyzés is tanúsítja. Berekméri György ezt írja emléкverses füzetében: *„Ami ebe a noteszbe van írva katona időm alatt írtam. Mert sokszor elfogott a hazai vágy s ilyenkor a katonának minden jól eltöltött napjai mit otthon töltött, az sajog a szívébe. Írta Berekméri György Brăila 1950. I. 1-én, Unalmamba.”* Mózes Mihály pedig ezt írta az egyik emléкvers alá: *„Írtam 1941. II. hó 25-én éjjel, mikor ügyeletes voltam Gyergyótölgyesen.”* Emellett az írás és a leírt tartalmak révén az otthonnal teremtettek kapcsolatot.

Az 1960-as évekig született füzetek egy része az udvarlás és a szerelmi vallomástétel esz-köze volt. Berekméri Mária füzetében több ilyen vallomástétel is olvasható:

Sz-edd a tavasz virágait
E-gy csokorba össze,
R-ózsát tégy és nefelejcsét,
E-gyet-egyet közbe.
T-ekints néha e pár sorra,
L-átni fogsz a múltba, s jusson
E-szedbe néked,
K-i e pár sort írta.
Örök emléкül,
Istvántól.”

Ezeknek a bejegyzéseknek az udvarlásban betöltött szerepére maga a füzet tulajdonosa hívta fel a figyelmemet. A füzeteknek ilyen céllal történő használatára az 1960-as évekből is van példa. Mózes Ferenc tulajdonában szintén található egy olyan emléкverses füzet, melyben egykori szerelme által írt emléкversek, vallomások találhatóak, ezt azonban nem bocsátotta a kutatás rendelkezésére.

Az 1980–1990-es években készült emléкverses és kérdéses füzetek néhány hónap alatt készültek és hulltak ki a használatból. A kérdéses füzeteket az iskolában, a szünetekben töltötték ki egyénileg vagy csoportosan, mintegy „ellenőrzés alatt”. Az emléкverses füzeteket, mely nagyobb odafigyelést igényelt, többnyire otthon jegyezték, de a felkérésre és a „terjesztésre” (olvasásra) az iskolában került sor. Néha az utcán is megtörténhetett a felkérés; a játszótársakat otthon is fel lehetett kérni ilyesmire. Ez nem valami szabályszerűséget akar jelenteni, egyszerűen csak azt mutatja, hogy az emléкverseket író, használó generáció hol találkozott, találkozhatott egymással.

Az emléкfüzetek szerkezete

Az emléкkönyvek rendszerint ajándékba kapott vagy külön erre a célra vásárolt füzetek. Kivitelezésüket és formájukat tekintve nagyon sokfélék. Egyesek egészen apró és jelentéktelen noteszek, mások cifra kivitelezésű bőrkötésű könyvecskék, de lehetnek más, elmés előállítású,

egyedi darabok.²⁶ A vizsgált emlékfüzetek közül kettő használ fel igényes kivitelezésű, kisebb formátumú, keményfedelű füzetet, további négy (melyek közül kettő töredék csupán) noteszbe íródott, három pedig iskolai füzetbe. A háború idejéből fennmaradt emlékverseket viszont a katonaiskolában használt tanulófüzetbe vagy önálló lapokra jegyezték fel. A vizsgált füzetek közül csupán egyet, Berekméri Mária füzetét vásárolták és ajándékozták tulajdonosának emlékfüzet céljára.

A második világháború alatt írt emlékversek kivételével a füzetek első néhány oldala a tulajdonos nevét, a megnyitás időpontját, helyét, ajándék esetében a dedikációt, valamint egyéb a kezdés általánosan elterjedt formuláit tartalmazzák. Ezt az oldalt gyakran rajzokkal is díszítik.

Berekméri Mária emlékverses füzetében a fedőlap belső oldalán szerepel a tulajdonos neve. Mivel a füzetet apjától kapta ajándékba, az első oldalon dedikáció áll:

*Aki engem szeret –
Én is szeretem azt
Édesapád
Alatta pedig:
Marikának apja vagyok
Az első laphoz jogot tartok
Berekméry*

A Berekméri György füzetének külső borítóján ez áll: „*Tanulmányi eredmény előmenetek*”. Alatta: „*Sold[atul]*²⁷ *Berekméri Gheorghé*²⁸ *1950. VI. / Brăila.*” A második oldalon pedig: „*Berekméri György Sáromberke, Maros-Torda megye 1950. IV. 29.*” A harmadik oldalon pedig ezt írja: „*Emlék, meg nótás füzet.*”

Kristóf István füzetének borítóján, neve mellett, román és magyar nyelven egyaránt szerepel a füzet megnevezése: *Caiet de amintire, Emlékes füzet*. Lánya, Kristóf Éva egyik füzetében a borítón a név és a megnevezés mellett pop- és rockegyüttesek neve szerepel (ABBA, Bikini, Pokolgép, EDDA, HEAVY METAL). A borító belső oldalán szintén szerepel a tulajdonos neve, alatta pedig a következő bejegyzés: „*A füzet emlékes Éva szerelmes*”. Az első oldalon pedig színes ceruzával írva ez áll: „*EMLÉK FÜZET*”. A másik füzetben a belső borítón található a következő szöveg: „*Kristóf Éva Sáromberke 1992.*” mellette: „*A füzet Emlékes, Éva szerelmes*”. Az első oldalon színes betűkkel az áll, hogy *Emlék füzet*, a következő három lapon pedig a következő sorok: *Első lapra nem írok, Másodikra nem tudok, Harmadikra csak annyit: Légy boldog.*”

Ezután következnek a bejegyzések. a Berekméri Mária füzetében néhány kivételtől eltekintve minden személy külön lapra jegyzett be emléket, némelyek több helyen (oldalon) is. A lap tetején megszólítás és ajánlás szerepel: *Emlékül Marikának, Emlék, Marikának*. A megszólítást a tulajdonképpeni bejegyzés követi. Általában egyetlen bejegyzés szerepel, hat alkalommal egy lapon két bejegyzés található, ezeket öt esetben két különböző személy írta. Egy személyre átlagban két szöveg jut. A lapot és az emlékverset kolofon zárja. Ebben megtalálhatjuk a bejegyző aláírást, a bejegyzés időpontját és gyakran a bejegyző és a címzett viszonyára is utal: *barátnőd, Bözsi nénéd, Édesapád*. A többi füzet, melyben több személytől vannak bejegyzések

²⁶ Keszeg: *i.m.* 73.

²⁷ közkatona

²⁸ A György román változata

(Kristóf István, Kristóf Éva) ettől annyiban különbözik, hogy nagyobb az egy lapon olvasható, valamint az egy főre eső bejegyzések száma. Kristóf István füzetében egy lapon 2-3 bejegyzés található, egy személyre pedig átlag 3,5 szöveg jut. Kristóf Éva füzetében ezzel szemben oldalként 3-4 szöveg a gyakori, az egy személyre átlagban mintegy 10 szöveg jut. Az 1989-ben nyitott füzetben viszont az egyik személytől 38 bejegyzés (a 45-ből) olvasható.

A diákok által készített emlékv verses füzetek elmaradhatatlan tartozéka a titok, noha egy-egy füzetben 2-3-nál több ritkán szerepel. A titok szövegét 3 alkalommal a lap alsó, 8 alkalommal a felső sarkának betúrt része alá írták. Ezek rendszerint rövid, tréfás szövegek: *Titok!!! Tilos felnyitni/te kíváncsi kis csacsi!*; *Titok/Marika, Tilos a felnyitás/Ne légy kíváncsi te kis csacsi. I-á-i-á számár!!!*; *Titok/Éva csinos megpuszítani tilos*; *Titok/Szeretlek*; *Titok/Te piszok, nem látod, hogy titok*; *Titok/Erre voltál olyan kíváncsi butácska*. Egy esetben a titok alatt semmilyen bejegyzés nincs. Van a titokszövegeknek egy olyan változata is, mely rokonságot mutat a vicces oldal szövegeivel: *Akasszanak fel/Egy új ruhát a szekrényedbe*. (K. É.).

A társas lap szintén szerepel a diákok által írt emlékkönyvekben. Berekméri Mária füzetében a társas lap megnevezés nem szerepel. A lap tetején, ahol a bejegyzők nevei találhatók, a következő felirat olvasható: *„Aki Marikát szereti, írja nevét ide ki!”* A későbbi füzetekben a társas lapot a könyv tulajdonosa készítette elő oly módon, hogy különböző színes vonalakat vagy formákat rajzolt a lapra, melyekbe a bejegyzők beírták nevüket, néha címüket is. A társas laphoz hasonló funkcióval rendelkezik a következő feliratot tartalmazó oldal is: *„Figyelem! E lap túlsó oldalára annak szabad írni, aki a mi Marikánkat nőül fogja venni.”* Ilyen oldal a Kristóf Éva füzetében is található.

A füzetek záróformulákkal végződnek. Berekméri Mária emlékv verses füzetében kettő szerepel:

Aki nálam jobban szeret, Fordítson még egyet ha lehet

Anna Mária

Aki jobban szeret mint én, Írja Nevem alá a nevét

Vecserka Kati

Kristóf Éva füzeteiben a záró formulák valóságos tobzódása figyelhető meg, mindkettőben öt-öt szerepel. A két fentebb említett szöveg mellett ennek változatai és átköltései is megtalálhatók, mint például: *„Aki nálam jobban szeret, kapjon be egy pócegeret. Kinga”* vagy: *„Aki nálam jobban szeret, nyelje le az emlékkönyvet. Imola”*. Emellett olyan humoros bejegyzés is szerepel, mint: *„Jaj, Jaj!!! Borzasztó, én lettem az utolsó!”*

A füzetekben emellett még két alkalommal (Kristóf István és Mózes Ferenc) előfordul a csók törvénye, egy helyen (Mózes Ferenc) titkos ábécé szerepel, Kristóf Éva első füzetében pedig orákulum is található. A katonaság és a háború alatt készített emlékv verses füzetek (Mózes Mihály, Mózes Ferenc, Berekméri György) az emlékv versek mellett dalokat, nótákat is tartalmaznak, ezek szervesen kapcsolódnak a füzet többi részéhez. Azonban a füzetekben előfordul az emlékv versekhez szervesen kapcsolódó anyagok is.²⁹ Ezek rendszerint utólag, a füzet lezárása után kerülnek bejegyzésre, jelenlétüket csupán az indokolja, hogy az emlékv verses füzet keretét biztosít a megőrzésre. Berekméri György füzetében gazdasági feljegyzések olvashatók, Kristóf István pedig slágerszövegeket másolt füzetébe.

²⁹ Lásd Keszeg: *i.m.* 216.

Az emlékverses füzeteknek szerves tartozéka a szöveget kísérő, kiegészítő vagy azt helyettesítő rajz, illusztráció is. A magyar népi grafika válfajairól írt tanulmányában Verebélyi Kincső kifejti, hogy a kéziratdíszítésnek erre a szokására az írásbeliség popularizálódása, valamint a rajzoktatás kötelezővé tétele hatott. Az úgynevezett *szépírás* az iskolamesterek közvetítésével széles körben elterjedt, és a helyi népművészet ornamentikáival ötvözve az ünnepi alkalmakra egyedül illő írásformává alakult.³⁰ A vizsgált anyagban a „szépírás” és a „képírás” egyaránt előfordul. A képi ábrázolások leggyakrabban növényi és madármotívumokat alkalmaznak, az 1980–1990-es évek rajzai között viszont a különböző rajzfilm- és képregényfigurák is gyakran szerepelnek. Az egyszerű és egyszínű ceruzával vagy golyóstollal készült rajzoktól a bonyolult kompozícióval rendelkező, több szint felhasználó, ceruzával vagy filctollal készült rajzokig számos változat megtalálható. A szöveg és kép viszonyát tekintve az emlékverses füzetekben a *díszített irat*,³¹ a *képes irat*,³² a *kép szöveggel*³³ és az önálló kép³⁴ egyaránt szerepel.

Az emlékfüzetek funkciói

Az emlékverses füzetek az emlékversíró közösség tagjait összetartó konnektív struktúraként értelmezhetők. Elsődleges funkciójuk az íráson keresztül megvalósuló generációs szolidaritás kinyilvánítása. A füzet tulajdonosa az emlékirásra történő felkérés révén kapcsolatteremtésre vagy már működő kapcsolat visszaigazolására tesz kísérletet, kortársai, iskola- vagy katonatársai – egyszóval szűkebb közössége körében keresi pozícióját. A felkérésre válaszoló személyek pedig jóváírják ezt a kapcsolatot, megerősítik az egyént kapcsolatépítő törekvésében. Azáltal, hogy személyes gondolataikat osztják meg egymással, intim érzelmeket juttatnak kifejezésre, a füzet tulajdonosa és a bejegyzések készítői szolidaritást vállalnak egymással. Az emlékvers az emléklaphoz hasonlóan egy bizonyos csoport „korporatív összetartozását”³⁵ hivatott emlékműszerűen megőrkíteni. A bejegyzés aktusa és a használat viszonylag rövid időkerete³⁶ csoporttá kovácsolja a bejegyzések készítőit.

A bejegyző közösség homogén, tagjai ismerik egymást, ezért a füzet egy olyan közösen használt érintkezési felület, melynek célja egyazon emlékezethorizont kialakítani, ennek részévé válni és az ehhez tartozást az emlékversírás révén kommunikálni. Az emlékverses füzetek ilyen értelemben emlékközösséget hoznak létre. A közösség elsősorban a tulajdonos körül szerveződik, de a bejegyzők egymáshoz fűződő viszonyát is befolyásolják. Az emlékversek

³⁰ Verebélyi: *i.m.* 210.

³¹ „A verbális szöveget különösen szép, díszes ünnepi formában állítják ki. Ez leggyakrabban az írásmód jellegében valóul meg.” Verebélyi: *i.m.* 211.

³² „Az irat egésze már nem szövegszerű, hanem »képzőművészeti« jellegű kompozíció, rendszerint több színnel és motívummal.” Uo.

³³ „Az előbbi fokozatokhoz képest egészen más kategória, amelyben már egy képnek (nem feltétlenül szükséges) eleme a szöveg.” Uo. Ebben az esetben a nyelvi kód nem elégséges az üzenet kifejezésére, ezért a szerző vizuális kóddal egészíti ki vagy erősíti meg (Keszeg: *i.m.* 181.).

³⁴ Ebben az esetben a szerző kizárólagosan a vizuális kódra bízta a mondanivalóját. Verebélyi: *i.m.* 211.

³⁵ Fülemile Ágnes: *Populáris grafika Magyarországon a 19. század második felében: emléklapok és emblematikájuk. = Parasztkultúra, populáris kultúra és a központi irányítás.* Szerk. Kisbán Eszter. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Bp. 1994. 221.

³⁶ Mind a szakirodalomban, mind a saját kutatásom során előkerült emlékverses füzetek azt bizonyítják, hogy a füzeteket egy-két év alatt le is zárják.

írói nemcsak elolvassák, hanem kiegészítik, átírják vagy kihúzzák egymás bejegyzéseit. Ennek a cselekvésnek ugyanis ellenőrző funkciói vannak, a közösség így fejezi ki jóváhagyását vagy nemtetszését az egyes bejegyzésekkel/bejegyzőkkel szemben. Az átírásnak, kihúzásnak tehát performatív és normatív funkciója van.

Az emlékvers és az emlékverses füzet az emlékállítási rítusok része, mely arra irányul, hogy megváltoztassa az egyén időtapasztalatát, a jelen idővel szembeni viszonyát. Az emlékvers írója a márt a holnap előestéjeként kezeli,³⁷ a jelent múlttá transzformálja, és hozzákapcsolja a jövőhöz. Ez a rítus a felkérés – emlékjegyzés – olvasás – megőrzés mozzanataiból építkezik, a létrejött szövegtárgy pedig „mind a benne foglalt, mind a konvencionálisan hozzá kapcsolt jelentések által a múltra emlékeztet”.³⁸ Éppen ezért a szövegek többségére az érzelmi entrópia³⁹ és az ünnepélyes és nosztalgikus hangvétel jellemző, amit a szöveghez kapcsolódó rajzok is fokoznak.⁴⁰

Az emlékkönyv a kapcsolattartás eszköze. A bejegyzők az írás révén folyamatosan kapcsolatba lépnek egymással, a füzet szövegeit nemcsak elolvassák, de ki is beszélnek egymás között, ezáltal láthatóvá és ellenőrizhetővé teszik az aktuális szerelmi, baráti, iskolatársi viszonyokat. „A füzet – írja Keszeg Vilmos – elsősorban a kétszemélyes kommunikációt szolgálja. Megvalósulásában azonban túllépi mind a kétpólusú kommunikációs aktus, mind az üzenetközvetítés szféráját. A füzet tulajdonosának személye, személyisége által összetoborzott csoport (közösség) kollektív, szerteágazó igényeket kielégítő alkotásává válik. Kapcsolatai [...] az egész kultúra területeit behálózzák.”⁴¹

Az emlékvers megragad és kimerevíti egy pillanatot, egy helyzetet (az elbúcsúzás pillanatát). Spirituálisan összeköti a tőlünk távol eső jövőt és a minket elhagyó múltat. Az időnek ezt a kortárs pillanatát és érzékelését Hartog prezentizmusnak nevezi.⁴² A tulajdonos életének egy fontos momentumát rögzíti, tartja emlékezetben, de egyben az én emlékezetben maradásának garanciája is.

Emellett az emlékkönyv kapcsolatban van az életpálya alakulásával is. A füzetek készítésére az élet fordulóin kerül sor, egy megszűnt szerepet, státust örökít meg.⁴³ Ebben a környezetben az emlékvers az átmenetet könnyíti meg, az újabb életszakaszra való felkészítést vállalja magára. Tanácsot ad, az élet értelméről, az érényes életről elmélkedik, vallásos meditációkat közöl, vagy kívánságot fogalmaz meg. A katonaság alatt készült emlékverses füzetek pedig a hosszúra nyúló átmenetet, ezt az időn kívüli állapotot teszik elviselhetővé.

Az emlékverses füzet az emlékeket kihelyezi, emlékezési alakzatként funkcionál. A tárggyakkal való emlékezés egy változata, mely az egyént önmagát horgonyozza le, mely által saját képét tükrözi, önmagára, múltjára, őseire emlékezik. A tárgyak időkitevője a múlt valamilyen rétegeire is utal. Túllépik a tárgyi emlékezet horizontját, az implicit idő- és identitási kitevőt explicitté teszik.⁴⁴ A későbbi generációk számára pedig a szép/hasznos szövegek tárházát jelenti.

³⁷ François Hartog: *A történetiség rendjei*. Prezentizmus és időtapasztalat. L Harmattan – Atelier, Bp. 2006. 23.

³⁸ Keszeg: *i.m.* 219.

³⁹ Keszeg: *i.m.* 90.

⁴⁰ Verebélyi: *i.m.* 210.

⁴¹ Keszeg: *i.m.* 84.

⁴² Hartog: *i.m.* 28.

⁴³ Keszeg: *i.m.* 219.

⁴⁴ Jan Assmann: *A kulturális emlékezet*. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Atlantisz Könyvkiadó, Bp. 1999. 20–21.

Az emlékvers tartalma szerint a szerelmi ajándékokon szereplő feliratokkal és levéllel, főleg annak verses változatával van legközelebbi rokonságban, melynek hagyományait magába integrálta.⁴⁵ Funkció szempontjából az emberélet fordulójának egyéb szövegeivel és dokumentumaival (emléklapok, búcsúbeszéddek, kicsengetési kártya stb.) rokonítható. Emellett enyhe rokonságot mutat a naplóval (bár itt nem a tulajdonos ejti a bejegyzéseket) és a daloskönyvvel.

Összefoglalás

Az emlékverses füzet az írás révén a kommunikációs szituáció kiterjesztését végzi el, egy olyanfajta emlékezetet alakít ki, mely „túlterjed az adott korszakban hagyományozott és kommunikált értelem horizontján, és ugyanúgy kilép a kommunikáció síkjáról, mint az egyéni emlékezet a tudatéről. [...] Tradíciót és kommunikációt táplál.”⁴⁶ Az emlékverses füzet által teremtett és/vagy fenntartott tradíciók korszakonként eltérő funkcióval bírnak – ennek megfelelően eltérő mondanivalót hordoznak. Az 1960-as évekig az emlékversírás alapélményét a világháború és a katonáskodás határozta meg. Ez nemcsak azt jelenti, hogy az emlékverses füzetek többségét a katonaság alatt készítik, hanem azt is, hogy az emlékversek, de főleg az emlékversekhez kapcsolódó egyéb szövegek témája szorosan kötődik a 20. század első felének eseményeihez. A katonák a háború alatt tanult hazafias szövegeket a családban hagyományozták, megtanították a következő generációnak is. Ezek a szövegek pedig az emlékverses füzetekben, daloskönyvekben visszaköszönnék. Az 1980-as évektől viszont az iskolai élet köré szerveződő témák válnak uralkodóvá. Magyarországi közvetítéssel Erdélyben is szélesebb körben elterjednek a pop- és rockegyüttesek ismert slágerei, kialakul egy a felnőttek által egyre kevésbé ismert és ellenőrzött diákkultúra, melynek fontosabb témái, értékorientációja az emlékverses füzetekben is visszaköszön.

Az emlékverses füzet használói számára olyan konnektív struktúra, mely összefűző és elkötelező hatását két síkon fejti ki: társadalmi és idődimenzióban. Az embert azáltal fűzi társaihoz, hogy közös tapasztalati és cselekvési teret alakít ki, mely a maga elkötelező kötőereje révén bizalmat szerez és eligazítást nyújt, az egyes individuumokat *mi*-vé kovácsolja, közös szabályokra és értékekre támaszkodik.⁴⁷

Az emlékversírás ellenőrizhetlensége révén „a fiatalok személyes eszmény- és preferenciarendszerét engedi felszabadulni”,⁴⁸ és mint ilyen egyfajta ellenkultúrát, szubkultúrát működtet és tesz láthatóvá. Ilyenként egyrészt a hivatalos államideológia ellenében egy sajátos nemzetiségi, kisebbségi értelmezést és állásfoglalást közvetít. A katonaság intézményének harcias és hazafias ideológiája a szerető kedves és a szülőfalu utáni nosztalgiával védekezik, illetve az iskolai és szülői szabályok ellen lázít.

Az emlékversírás népszerűsége az 1990-es évek végéig töretlennek mondható, sőt az egyes füzetekben található bejegyzések és a bejegyzők számának alakulása alapján növekvőnek is mondható. Az utóbbi évtizedben a számítástechnikai fejlődés, az internetszolgáltatás kiépülése és a felhasználók számának ugrásszerű megnövekedése, valamint a különböző szocializációs oldalak megjelenése és széles körű elterjedése nyomán elvesztette korábbi funkcióinak jelentős részét. A szocializációs oldalak ugyanis a napló, az emlékkönyv a verses levél stb. funkcióit nemcsak integrálták, de hatékonyságukat és formanyelvüket is bővítették.

⁴⁵ Vasvári: *i.m.* 30.

⁴⁶ Assmann: *i.m.* 22.

⁴⁷ Assmann: *i.m.* 16.

⁴⁸ Keszeg: *i. m.* 1991. 90

Memorial Poems: Writing and Usage in Dumbrăvioara, Mureș County

Keywords: memorial booklets, writing and usage of memorial poems, Sáromberke/Dumbrăvioara, Mureș County

Present paper analyzes the writing and usage of memorial poems in 20th century Dumbrăvioara. The analyze is based on eight booklets, two fragments of booklets and several texts, written on individual sheets, all owned by nine persons in total.

In the village of Dumbrăvioara in different cultural and political environment and in case of different social groups, the usage of memorial poems turned out variant. In the first half of the 20th century grown-ups, even men in military service, kept memorial booklets. From the second half of the century we can witness a significant social regression in the usage sphere: although booklets were in a high number, they were realized and used especially by pupils of junior school, so the seriousness of memorial poems sunk simultaneously with social dislocation. So, humorous, even blithe poems appear more frequently.

Memorial poems actually show the workings of the connective structure holding groups and societies together, how a group realizes and communicates their own thoughts. For this reason I have identified the memorial poem as the product of a group culture (counterculture). Memorial booklets form a special memorial community, which surround the owner, and influences the relationship between the persons scoring the booklets.